

Bölüm 2

CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE UYGULANAN DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

Eyüp Emre ULUĞ¹

1. Giriş

Ülkeler tarih boyunca birbirleriyle pek çok açıdan etkileşim içerisinde. Ülkeler arası ilişkilerden biri olan uluslararası iktisadi ilişkilerden belki de en önemlisi dış ticaret yoluyla gerçekleşmektedir. Bağımsız ülkelerin farklı ülkelerle yapmış oldukları tüm alım satım işlemlerini dış ticaret şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu işlemler mal, hizmet, üretim faktörü veya fikri mülkiyet hakları şeklinde gerçekleşebilir.

Dış ticaret politikası, ülkelerin diğer ülkeler ile olan ticari ilişkilerini sınırlandırıcı, özendirici veya bu dış ticaret işlemlerinin düzenlenmesi yoluyla almış oldukları önlemlerdir. Ülkeler dış ticaret ödeme açıklarının giderilmesi, ekonomik büyüme, ekonomik serbestleşme vb. gibi çok sayıda amaca ulaşabilmek için özendirici veya kısıtlayıcı dış ticaret politikaları uygulayabilir. Bu politikalar uygulanırken, temel olarak gümrük tarifeleri ve tarife dışı araçlar kullanılmaktadır.

¹ Arş. Gör. Dr., Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, eulug@nny.edu.tr, ORCID iD: 000-0002-3884-065X

yandan Türkiye’de son 20 yıllık dönemde dış ticaretin yapısı incelendiğinde; yatırım malları ihracatının toplam ihracat payındaki artışa rağmen toplam ithalattaki payının azalması, yatırım malları ihracatında ithalata bağımlılığın azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Diğer yandan aramalı ihracatında ithalata olan bağımlılığın son 20 yılda devam ettiğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Acar, F. (2013). Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013). *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(2), 15–32.
- Akdağ Sarı, K. (2023). Dış Ticaret Kontrolünde Kontenjan Usulü ve İktisadi Hayata Etkisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 28(110), 41–63. <https://doi.org/10.36484/liberal.1214567>
- Akın, F. (2017). İKİNCİ Dünya Savaşı Sonrası Yenidünya Düzeni. *İş ve Hayat Dergisi*, 3(5), 119–134.
- Alkinoğlu, L. (1999). Türkiye’de Uygulanan İstikrar Politikaları ve Sonuçları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15, 307–319. <https://dergi-park.org.tr/tr/pub/erciyesiibd/issue/38178/445206>
- Altınok, S., & Çetinkaya, M. (2001). 1994 Nisan, 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizlerinin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4(149–174).
- Arslan, M. (2016). 2. Dünya Savaşı ve Türkiye’de Savaş Ekonomisi. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 2(2), 1–14.
- Aslan, Ç. (2023). Cumhuriyet’ten Günümüze Türkiye’nin Dış Ticaretinin 100 Yılı. *Akademik Hassasiyetler*, 10, 785–805.
- Ay, İ. C. (2021). COVID-19 Pandemisinin Türkiye’nin İhracatı Üzerine Etkileri İçin Bir Analiz. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 6(1), 272–283.
- Aydemir, B. (2021). II. Dünya Savaşı Sonrasında (1945-1950) Türkiye’nin İktisadi Durumu ve Sosyal Hayatta Yaşanan Gelişmeler. *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 73–89. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.909848>
- Aydın, A. (2005). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye’ye Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 158–162. <https://doi.org/10.26809/joa.6.3.02>
- Bağcı Aydoğdu, S. (2016). Kasım 2000 ve Şubat 2001 Ekonomik Krizlerinin Dış Ticarete Etkileri. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(3), 46–54.
- Bağır, R. (2022). Planlı Kalkınmaya Geçişte Rol Oynayan Faktörler ve Planlı Kalkınma Dönemi’nin Başlaması (1963-1967). *Akademik Açık*, 2(1), 4–36.
- Bülbül, İ. (2005). *İkinci Dünya Savaşının Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları*. T.C. İstanbul Üniversitesi.
- Canbaz, M. (2019). Economic Crisis and Budget Policies in Turkey : A Comparative Analysis in Terms of Fiscal Sustainability (1980-2018). *Journal of Economics , Business & Political Studies*, 6(3), 250–284.
- Çelebi, E. (2001). Türkiye’de Devalüasyon Uygulamaları (1923-2000). *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2(1), 55–66.

- Çetin, E., & Savrul, M. (2016). Türkiye'de 1980 Sonrası Liberalleşme Sürecinde Dış Ticaretteki Gelişmelerin Türkiye'nin Cari Açığına Etkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 511–532.
- Çetinbeş, Ö. (2021). *Kıbrıs Barış Harekatı Sonrası Uygulanan Amerikan Ambargosunun Türk Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.
- Demirbaş, M. (2003). 1980 Dönüşümünün İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 233–249.
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (2010). *Orta Vadeli Program (2011-2013)*.
- Doğan, S. (2015). *Türkiye Ekonomisi*. T.C. İstanbul Üniversitesi.
- Durmuş, S., & Aydemir, K. (2016). Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1938). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi KAÜİİBFD*, 7(12), 155–167.
- Ersungur, Ş. M., Agcakale Kılıç, F., & Tıgötepe, E. (2022). Covid-19 Pandemisinin Uluslararası Ticarete Etkisi: Türkiye Örneği. *Gümrük Ticaret Dergisi*, 9(27), 66–81.
- Ertem, B. (2009). Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 377–397. <https://dergipark.org.tr/en/pub/baunsobed/issue/50238/647982>
- Ezer, F. (2005). 1929 DÜNYA EKONOMİK BUHRANI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 158–162.
- Gaytancıoğlu, S. (2010). Rasyonel Beklentiler Teorisi Çerçevesinde Türkiye'de 1994 Krizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 139–146. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebd/issue/4855/66784>
- Hatipler, M. (2011). Türkiye-Gümrük Birliği Antlaşması ve Antlaşmanın Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 14–32.
- İlyas, A. (2021). Erken Cumhuriyet'te Ekonominin Millileştirilme Çabalarına Bir Örnek: Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti (1929). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 645–660. <https://doi.org/10.9775/kausbed.2021.035>
- İşık, N., & Duman, E. (2012). 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 73–101.
- Kalkınma Bakanlığı. (2012). *Orta Vadeli Program (2013-2015)*.
- Kalkınma Bakanlığı. (2016). *Orta Vadeli Program (2017-2019)*.
- Kanca, O. C. (2012). 1950-1960 Arası Türkiye'de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 47–63.
- Karabıyık, İ., & Uçar, M. (2010). Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 37–58.
- Karaçor, Z., & Atabey, A. (2001). Türkiye Ekonomisinde Uygulanan İstikrar Politikalarının Tarihsel Süreç İçerisinde Analizi ve Bu Süreç İçerisinde Karar Birimlerinin Rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4(1), 117–148. <http://dergipark.gov.tr/selcuksbmyd/issue/11291/134943>
- Karlık, R. (1979). *Gelişen Türkiye'de İhracatın Yapısal Analizi ve İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası*. Anadolu Üniversitesi.
- Kılınç Savrul, B., Özekicioğlu, H., & Özel, H. A. (2013). Türkiye'de Finansal Serbestleşmenin Tarihsel Gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38.

- Kızılkaya, A. (2016). Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Varlık Vergisi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(12), 84–95.
- Koç, İ. C. (2000). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri. *Atatürk Dergisi*, 3(1). <https://dergipark.org.tr/pub/atauniad/issue/2357/30205>
- Mazlum, N. (2020). 1980-2018 Dönemi Türkiye Ekonomisi ve Dış Ticaretinin Gelişim Seyri. *Gümrük Ticaret Dergisi*, 7(22), 54–71.
- Özel, H. A. (2020). *Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi Teori ve Uygulama*. Kriter Yayınevi.
- Özkardeş, L. (2015). Cumhuriyetin İlk Yılları ve 1929 Ekonomik Buhranında Dış Ticaretin Yönetimi. *Gümrük&Ticaret Dergisi*, 6, 25–34.
- Öztürk, S., & Özyakışır, D. (2005). Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Yaşanan Yapısal Dönüşümlerin GSMH, Dış Ticaret ve Dış Borçlar Bağlamında Teorik Bir Değerlendirmesi. *Mevzuat Dergisi*, 8(94).
- Öztürk, S., & Saygın, S. (2017). 1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 1–12.
- Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme: Seçme Eserleri II* (A. Berktaş (ed.); 1. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pelit, İ., & Irmak, E. (2022). COVID-19'un Türkiye Dış Ticaretine Etkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(1), 79–97.
- Resmi Gazete. (1930). *Ticarette Tağşiş'in Men-i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkında Kanun*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1705.pdf>
- Resmi Gazete. (1940). *Milli Korunma Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3780.pdf>
- Resmi Gazete. (1995). *05 Nisan 1994 Ekonomik Önlemler Uygulama Planı*. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22279.pdf>
- Sargüzel, N. (2021). Türkiye'nin 1929 Dünya Ekonomik Krizine Karşı Aldığı Mali ve Ticari Tedbirler. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(43), 7057–7081. <https://doi.org/10.26466/opus.931422>
- Şener, S. (2005). Türkiye Ekonomisinde İkinci Dönem Liberal İktisat Politikaları. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 139–146.
- Seyidoğlu, H. (2013). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. Güzem Can Yayınları.
- Sezgin, Ş. (2009). Türkiye'de 1990-2006 Yılları Arasında Dış Ticaret-Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 175–190.
- Sürekcı, D. (2005). *1958 Yılı Ekonomik İstikrar Programı ve Değerlendirilmesi*. Balıkesir Üniversitesi.
- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı. (1963). Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967. In *T.C. Devlet Plânlama Teşkilâtı*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf
- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf
- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı. (1973). Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl 1973-1977. In *Devlet Planlama Teşkilatı*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Planı_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf

- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dördüncü-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1979-1983.pdf>
- Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve s_Sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(2), 157–187. https://doi.org/10.1501/sbfter_0000002251
- Taşar, M. O. (2010). “‘Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’” ve Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 76–97.
- Tekoğlu, A. S. (2020). Covid-19 Salgını ve Dış Ticarete Kriz Yönetimi: Türkiye Örneği. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 7(22), 32–53. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gumrukticaretdergisi/issue/59461/806985>
- Tezel, Y. (2015). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi* (O. Kızıler (ed.); Issue Ağustos). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- TMMMOB, E. M. O. (2014). *Cumhuriyet Türkiyesinin Sanayileşmede İlk Önemli Adımı: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1934-1938*.
- TÜİK. (2023). *Dış Ticaret İstatistikleri (Özel Ticaret Sistemi)*. <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023). *Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi*.
- TÜSİAD. (2003). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Dış Ticaretimize Etkileri: Vol. Ekim*. Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.
- Ulusoy, İ. (2019). Menderes Dönemi İktisat Politikaları. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23(2), 145–161.
- Ünüvar, İ., & Aktaş, H. (2022). Dünya’da ve Türkiye’de Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 124–140. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.1017717>
- Uzunkaya, S. Ş. (2019). İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye Ekonomisi ve Marshall Planının Ekonomiye Etkileri. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 176–185.
- Yalaman Demirtaş, M. (2023). Kuruluşundan Günümüze Dünya Ticaret Örgütü’nün Küresel Ticaretteli Rol ve İşlevi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi*, 1(1), 32–41. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7966631>
- Yalçıntaş, S., & Duman, M. (2023). 1946 Devalüasyonunun Ekonomi Politikası ve İktisadi Göstergeler. In T. Karataş & M. Duman (Eds.), *Türkiye Ekonomisinde Krizler* (pp. 21–56). Kriter Basım Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, S. (2010). 2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 1, 12(18), 47–55.
- Yıldırım, U. (2021). COVID-19 Pandemisinin Dış Ticaret Üzerine Etkisi: İstatiksel Bir Yaklaşım. *Fiscaoeconomia*, 5(1), 280–295. <https://doi.org/10.25295/fsecon.828451>
- Yücel, E. (2023). Osmanlı Dış Ticaretinin Analizi ve Osmanlı İktisat Anlayışındaki Değişimin Dış Ticaret Politikalarına Yansımaları. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 18(1), 33–46. <https://doi.org/10.54860/beyder.1300824>